

Ks. Piotr Paweł Obolewski

Streszczenie doktoratu

„Pastoralny wymiar działalności biskupa Jana Zaręby (1910-1986)”

Słowa klucze: Kościół lokalny, urząd pasterski, biskup, duszpasterstwo, działalność pastoralna.

Streszczenie

Jan Zaręba urodził się 25 grudnia 1910 roku we wsi Sadykierz, powiat pułtuski w diecezji płockiej w rodzinie chłopskiej. Potem rodzina Zarębów przeprowadziła się do Lucimia położonego niedaleko Bydgoszczy na terenie parafii Mąkowsk, gdzie nadal utrzymywano się z pracy w gospodarstwie rolnym. Jan Zaręba uczył się najpierw w Gimnazjum w Pułtusk, a po przeprowadzce do Lucimia w Państwowym Gimnazjum Humanistycznym w Bydgoszczy. Po maturze w 1929 roku rozpoczął studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym najpierw w Gnieźnie a potem w Poznaniu. Po pięciu latach przyjął święcenia kapłańskie z rąk prymasa kardynała Augusta Hlonda w dniu 17 czerwca 1934r i został kapłanem archidiecezji gnieźnieńskiej. Potem został wikariuszem w Pleszewie, gdzie pracował przez cztery lata. Od roku 1938 studiuje w Rzymie misjologię a w czasie II wojny światowej pozostał na terenie Polski i ukrywał się. Po wojnie został skierowany do Gorzowa gdzie do 1948 r. pełnił funkcję kanclerza w organizującej się diecezji Gorzowskiej. Po tym okresie prosi kard. Wyszyńskiego o ponowne przyjęcie do Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Po powrocie pełni funkcję wykładowcy Seminarium Duchownego w Gnieźnie i pracownika Kurii Metropolitalnej w Gnieźnie. W tym okresie w kontynuował studia doktorskie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie 31 marca 1954 roku uzyskał stopień doktora. Po ich zakończeniu dalej pracował w Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Papież Jan XXIII w dniu 20 maja 1963 r. podniósł księdza Jana Zarębę do godności biskupa pomocniczego diecezji wrocławskiej. Od 17 września 1968 pełnił misję Administratora Apostolskiego Diecezji Wrocławskiej. Bullą Ojca św. Pawła VI z dnia 20 października 1969 r. ustanowiony został biskupem diecezji wrocławskiej gdzie pełnił posługę biskupią do czasu swojej śmierci w 1986 roku.

W Kościele z upływem czasu kształtowało się nauczanie na temat biskupa i jego urzędu. Odnowienie świadomości Kościoła na temat misji biskupa dokonało się w trakcie Soboru Watykańskiego II. Również posoborowe nauczanie Kościoła to nauczanie rozwijało.

Działalność pastorska biskupa Jana Zaręby przypada na okres odnowy soborowej i czasu sytemu komunistycznego w Polsce. Władze komunistyczne ograniczają systematycznie funkcjonowanie Kościoła w Polsce przez delegalizację stowarzyszeń religijnych, usunięcie religii ze szkoły, utrudnianie obsadzania stanowisk kościelnych, ateizację szkoły, ograniczenie możliwości wydawniczych. Kościół mimo napotykaných ograniczeń stara się prowadzić działalność duszpasterską

Równocześnie w okresie posoborowym Kościoła w Polsce stara się urzeczywistnić nauczanie soborowe wprowadzając reformę liturgiczną, rozwijając nastawienie ekumeniczne, podkreślając udział wiernych świeckich w życiu i misji Kościoła. Realizacja uchwał soborowych dokonuje się w Polsce pod kierunkiem Konferencji Episkopatu Polski. Ona wyznacza tempo odnowy Kościoła i wprowadzania w życie reformy liturgicznej.

Biskup Jan Zaręba będąc ordynariuszem diecezji ma decydującą rolę we wprowadzaniu na terenie diecezji postanowień soborowych. On też troszczy się o rozwój Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. On zabiega o przygotowanie nowych wykładowców, odnowienie działalności wychowawczej w duchu Soboru Watykańskiego II. On również podejmuje trud koordynacji działalności duszpasterskiej w diecezji, troszczy się o rozwój kultu małyjnego w sanktuariach Matki Bożej na terenie diecezji, dostosowuje sieć parafialną do zmieniającej się struktury ludnościowej na terenie diecezji, przygotowuje i prowadzi synod diecezjalny aby lepiej dostosować działalności duszpasterską Kościoła do nauczania Soboru.

Systematycznie realizuje posługę nauczania nie tylko przez głoszenie Słowa Bożego w trakcie liturgii ale także przez nauczanie pasterskie w listach, których wydał ponad sto w trakcie swego urzędowania. Troszczy się również o nauczanie katechetyczne dokonujące się w parafii dbając o objęcie nim wszystkich katechizowanych poczynając od katechezy dzieci przedszkolnych po katechizację nałęczonych. O także troszczy się o rozwój studiów teologicznych. Najpierw powołuje Instytut Pastoralny dla pogłębienia formacji pastoralnej duchowieństwa, potem tworzy ośrodek studiów józefologicznych w Kaliszu a także Stwarza możliwość studiów teologicznych w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej dla świeckich. Wreszcie dla umożliwienia kształcenia organistów powołuje Diecezjalny Ośrodek Kształcenia Organistów.

Oceniając działalność pasterską biskupa Jana Zaręby należy zauważyć, że widoczna jest jego wierność nauczaniu Kościoła zawartemu w nauczaniu Soboru Watykańskiego II oraz posoborowych dokumentach Kościoła. Szczególnie dostrzega się wierną realizację postanowień zawartych w Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Ecclesiae imago*. Równocześnie jego działalność duszpasterska była ciągłym zmaganiem się z systemem komunistycznym w trosce o dobro Kościoła lokalnego.

Pastoral dimension of bishop Jan Zaręba (1910-1986) activity

Keywords: local church, pastoral office, bishop, pastoral ministry, pastoral activity

Summary

Jan Zaręba was born on December 25, 1910 in the village Sadykierz, in Pultusk powiat in mock diocese in a peasant family. Then the Zaręba family moved to Lucim, near Bydgoszcz, in the Młkowsk parish, where they still earned their living by working on a farm. Jan Zaręba first studied at the Pultusk Middle School and after moving to Lucim at the State Humanities Middle School in Bydgoszcz. After graduating from high school in 1929, he began his theological studies at the Theological College/ Higher Seminary,

first in Gniezno and then in Poznań. After five years of studying, he was ordained a priest by Primate Cardinal August Hlond on June 17, 1934 and he became a priest of the Archdiocese of Gniezno. Then he became a vicar in Pleszew, where he worked for four years. Since 1938 he studied missiology in Rome, and during World War II he stayed in Poland and kept hiding. After the war, he was sent to Gorzów, where he served as chancellor in the newly organized diocese of Gorzów until 1948. After this period, he asked Cardinal Wyszyński to be readmitted to the Archdiocese of Gniezno. After his return, he was a lecturer at the Theological College in Gniezno and an employee of the Metropolitan Curia in Gniezno. During this period, he continued his doctoral studies at the Faculty of Theology of the Jagiellonian University, where on March 31, 1954 he obtained his PhD. After completing his studies, he continued to work in the Archdiocese of Gniezno. Pope John XXIII on May 20, 1963 raised the priest Jan Zarqba to the rank of auxiliary bishop of the diocese of Włocławek. Since September 17, 1968 he was the Apostolic Administrator of the Włocławek Diocese. He was appointed a bishop of Włocławek diocese with the Bull of the Holy Father Paul VI on October 20, 1969. He was the bishop until his death in 1986.

As time passed, the teaching of the bishop and his office were shaped in the Church. The Church's awareness of the bishop's mission was renewed during the Second Vatican Council. The post-conciliar teaching of the Church also developed this teaching.

The pastoral activity of Bishop Jan Zarqba coincided with the period of conciliar renewal and the communist system in Poland. The communist authorities systematically limited the functioning of the Church in Poland by banning religious associations, removing religion from schools, obstructing filling church positions, atheising schools, limiting publishing possibilities. Despite the limitations, the Church tried to carry out pastoral activities.

At the same time, in the post-conciliar period, the Church in Poland tried to implement the teaching of the Council by introducing a liturgical reform, developing an ecumenical attitude, emphasizing the participation of lay faithful in the life and mission of the Church. The implementation of the conciliar resolutions was carried out in Poland under the guidance of the Polish Bishops' Conference. It set the pace for the renewal of the Church and the implementation of the liturgical reform.

Bishop Jan Zarqba, being the bishop of the diocese, had a decisive role in implementing the conciliar provisions in the diocese. He also played a role in the development of the Theological College in Włocławek. He was engaged to prepare new lecturers and to renew educational activity in the spirit of the Second Vatican Council. He also coordinated the pastoral activity in the diocese, contributed to the development of Marian devotion in the sanctuaries of the Mother of God in the diocese, adapted the parish network to the changing population structure in the diocese, prepared and led a diocesan synod in order to adapt the pastoral activity of the Church to the teaching of the Council.

He systematically carried out the ministry of teaching not only by preaching the Word of God during the liturgy, but also by pastoral teaching in published letters. He released over one hundred of letters during his office. He also was engaged in organization of catechetical education taking place in the

parishes and he took care of all catechized children, to begin with the catechesis of preschool children to the catechization of engaged couples. He was also concerned with the development of theological studies. First, he established the Pastoral Institute to deepen the pastoral formation of the clergy, then he established a center for theological studies in Kalisz and created theological studies at the Institute of Higher Religious Culture for lay people. Finally, he established the Diocesan Organist Training Center to educate church organists.

While assessing the pastoral activity of Bishop Jan Zarqba, it should be noted that his faithfulness to the teaching of the Church contained in the teaching of the Second Vatican Council and the postconciliar documents of the Church is visible. Particular attention is paid to the faithful implementation of the provisions contained in the Directory for the Pastoral Ministry of Bishops *Ecclesiae imago*. At the same time, his pastoral activity was a constant struggle with the communist system in the interest of the local Church.